

Список литературы:

1. А.Б. Венгеров. Теория государства и права: Учебник. -М. Омега-П. 2002.
2. Теория государства и права. Учебник / Под ред. доктора юр. наук, профессора В.К. Бабаева. -М. Юристъ. 2003.
3. Теория государства и права. Учебник / Под ред. проф. В.В. Лазарева, -М. Новый юрист. 1997.
4. Теория государства и права. Учебник / Под ред. профессора В.В. Лазарева. Москва. Право и закон. 2002.
5. Теория государства и права. Курс лекций / Под. ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. -М. Юристъ, 2000.
6. Российская Газета - <http://www.rg.ru/>
7. Теория государства и права: учебник / Л. А. Морозова. - М.: Эксмо, 2009. – 480 с. - (Российское юридическое образование).
8. Теория государства и права: учеб. – М.: Проспект, 2009. - 752 с.

ӘЛЕМНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚАРТАСЫНДАҒЫ МҰСЫЛМАНДЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖҮЙЕНІҢ ОРНЫ МЕН РӨЛІ.

Ахметова Н.С.

*Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, з.ғ.к., профессор,
Зарубек З.А.*

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, I курс магистранты

Мұсылман құқықтық жүйесі басқа діни және құқықтық жүйелермен салыстырғанда көптеген елдерді қамтиды және қазіргі уақытта қоғамның қызығушылығын тудыратын өзекті мәселелердің бірі. Бұл құқықтық жүйенің қалыптасуы тарихи түрде исламның екі постулатқа негізделген дін ретінде пайда болуымен байланысты - «Алладан басқа құдай жоқ, Мұхаммед - оның елшісі». Бұл постулаттар мұсылман құқығының иерархиясында Құран мен Сүннеттің басым рөлін анықтайды.

Көбінесе мұсылман құқығы шарифат деп те аталады, бұл мүлдем дұрыс емес. Шарифат - адал мұсылманның жолы, мұсылман ұстанатын діни, моральдық, құқықтық нормалар мен дәстүрлер жүйесін қамтиды. Осылайша, шарифат ұғымы құқықтық ережелер жүйесіне қарағанда әлдеқайда кең. Шарифат екі бөліктен тұрады – сенім (акид) және құқық (фикһ) қағидалары. Фикһ (мұсылман құқығы шынайы мағынада) мұсылманның басқа адамдарға (муамалат) немесе Аллаға (ибадатқа) деген көзқарасын анықтайды [1,65].

Классикалық түрде мұсылман құқығы батыстық құқықтық жүйелерден екі негізгі қатынаста ерекшеленеді. Біріншіден, мұсылман құқығының ауқымы әлдеқайда кең, өйткені ол адамның басқа адамдармен және мемлекетпен қарым-қатынасын реттейді, бұл көптеген басқа құқықтық жүйелер үшін ғана емес, сонымен бірге Құдаймен және өзінің ар-ожданымен де байланысты. Күнделікті дұғалар (намаз), зекет (зекет), ораза (саум) және қажылық (қажылық) сияқты салт-дәстүрлер шарифаттың ажырамас бөлігі болып табылады.

Мұсылман құқығы сонымен бірге діни, этикалық және құқықтық қатынастардың ажырамас байланысын білдіреді, мұсылманның құқықтары мен міндеттерінің шеңберін ғана емес, сонымен бірге оның ар-ожданына сәйкес қалай әрекет ету керектігін де анықтайды. Тиісінше, кейбір әрекеттер мақтауға тұрарлық (мандубалар) деп жіктеледі (олардың орындалуы Құдайдың рақымына, ал жіберіп алуы – Құдайдың обалына әкеледі), ал басқалары – керісінше салдары бар айыптауға лайық (макрух). Алайда, бұл жағдайда да, басқа жағдайда да жаза немесе сыйақы, жарамсыздық немесе шындық түрінде заңды

санкциялар жоқ. Осылайша, шарифат-бұл заңды ережелер жүйесі ғана емес, сонымен қатар жеке және қоғамдық қызметті қамтитын мінез-құлықтың жан-жақты кодексі.

Мұсылман құқығының қалыптасуы мен дамуы Мұхаммед пайғамбардың, оның ұрпақтары мен ізбасарларының қызметімен, Араб мемлекеттілігінің дамуының саяси процесімен және сот жүйесінің қалыптасуымен байланысты. Сондай-ақ, ислам дінін дәріптейтін мектептері мұсылман құқығының қалыптасуында айтарлықтай маңызды рөлге ие.

Мұхаммедтің саяси мұрагерлерінің тұсында мұсылман мемлекеті өз аумағын кеңейтіп, әкімшілік басқаруда күрделене түсті. Жаңа аумақтардың қосылуымен мұсылман құқығы нормаларының осы аумақтарда қолданылған әдет-ғұрыптармен, заңдармен арақатынасының сөзсіз қажеттілігі туындады. Судьялардың (кади) әртүрлі провинциялар мен округтерге тағайындалуымен ұйымдасқан сот жүйесі пайда болды. Кади әкімшілік және салық заңдарының нормаларын қолдануға жауапты болды, олар Рим-Византия және парсы-сасанид заңдарының нормалары мен институттарын жаулап алынған территорияларда исламдық құқықтық тәжірибеге енгізді. Кейбір жағдайларда кадидің қалауы бойынша сот шешімдері Құранның ережелеріне тікелей негізделген. Алайда, Медина кезеңінде пайда болған канондық институттарды қатаң сақтау дәстүрі сот саласының кеңеюімен біртіндеп жоғалды.

Мұсылмандық құқық фикһ (сөзбе-сөз "түсіну") депте аталады. VIII ғасырдың екінші жартысынан бастап, осы ғылымның ауызша берілуі мен дамуы құдай заңның мәнін және оны тұжырымдау мен негіздеудің тиісті әдіснамасын зерттеуге арналған жазбаша заң әдебиетіне жол ашты.

XX ғасырдың басында тек Араб түбегінде және Парсы шығанағы елдерінде мұсылман құқығы өз дәстүрі бойынша әрекет етті деп айтуға болады. Ал қалған мұсылман елдері XX ғасырдың ортасына қарай негізгі құқықтық форма ретінде фикһтан бас тартты. Дамыған араб елдерінің құқықтық жүйелері кейбір ауытқулармен екі негізгі үлгі бойынша құрыла бастады: романо-германдық (француздық) - Мысыр, Сирия, Ливан, Магриб елдері және англо-саксондық - Ирак, Судан. Бұл елдерде мұсылман құқығы тек негізінен мұсылмандар арасындағы неке-отбасылық, өсиет және тағы басқа кейбір қатынастарды реттеуші ретіндегі рөлін сақтады.

Иранның құқықтық жүйесіне де сәйкес баға беруге болады. XX ғасырдың 20 - 30 - жылдары өткен күрделі реформалардың нәтижесінде Иранда да мұсылман құқығының әрекет ету аумағы тарылды. Бұл реформалар сауда, қылмыстық, азаматтық және азаматтық іс жүргізу кодекстерінің қабылдануымен байланысты болды. Джафариттік сипаттағы фикһ өзінің орнын тек жеке мәртебе және вакфтердің құқықтық жағдайын анықтау салаларында сақтап қалды [2; 35].

Құқықтық жүйелерді түбегейлі қайта құру, сондай-ақ фикһ нормаларын кеңінен кодификациялау аталған елдердегі мұсылман құқығының құрылымының өзгеруіне алып келді. Мұсылман құқығы құрылымының, оның салалары деңгейіндегі өзгеріске ұшырауы, оның нормаларының құқықтық ерекшеліктерінің айқын өзгерістерімен үйлесті. Себебі Маджалланың (Осман империясында 1869–1876 жж. қабылданған Соттық және азаматтық құқықтары бойынша мұсылмандық-құқықтық нормалардың жинағы) және жеке мәртебе сұрақтары бойынша заңнаманың шығуынан кейін әрекет етуші мұсылман құқығының қайнар көзі ролі біртіндеп, мемлекеттік уәкілетті органдармен қабылданған нормативтік-құқықтық актіге өтті.

Қазіргі кезде аталған елдердің ешқайсысында мұсылман құқығы жалғыз әрекет етуші құқық болып табылмайды. Сондай-ақ мұсылман құқығы ешбір мұсылман елінде әрекет етуші құқықтық нормалар жүйесі ретіндегі өзінің орнын толықтай жоғалтқан жоқ. Тек Түркияда ғана XX ғасырдың 20-жылдары халифатты ресми түрде жойғаннан кейін, барлық салаларда мұсылман құқығын батыс еуропалық модельдегі заңнамамен ауыстырылды.

Мұсылман құқығы нормаларының қолданылуы мен оның әрекет етуші заңнамаға әсер ету деңгейіне байланысты әдебиеттерде мұсылман елдерінің қазіргі кезгі құқықтық жүйелерін келесідей бөлу ұсынылған.

Бірінші құқықтық топты мұсылман құқығы максималды кең қолданылатын Сауд Аравиясы мен Иран құрайды. Ең алдымен мұсылман құқығының нормалары мен қағидалары бұл елдерде қалыптасқан конституциялық заңнамаға және басқару нысанына әсер етеді. Аталған екі мемлекетте мұсылман құқығы әрекет етуші құқықтың басқа да салаларында басымдыққа ие. Атап айтсақ, Иранның конституциясы барлық қабылданатын заңдардың шарифатқа сәйкес болу талабын бекітеді. Бұл талаптармен қоса аталған елдерде, сәйкесінше ханбалиттік Сауд Аравиясында және джафариттік Иранда, мұсылман құқықтық мектептерінің қағидалары мен нормаларын бекітуге бағытталған заңдар қабылданған. Жеке мәртебе саласында мұсылман құқығы өзінің дәстүрлі нысанында қолданылуда. Бұл сотты ұйымдастыру және сот процесінің қағидаларына да қатысты.

Егер Сауд Аравиясында мұсылман құқығы ешқашан өзінің негізгі, басымдыққа ие құқық қайнар көзі ретіндегі орнын жоғалтпаған болса, Иранда ол мұндай дәрежеге қайтадан тек шах режимі құлатылғаннан кейін ғана жетті.

Екінші топты ЙАР, Ливия, Пәкістан және Судан мемлекеттерінің құқықтық жүйелері құрайды. Бұл елдердегі мұсылман құқығының әсер ету шеңбері, Сауд Аравиясы мен Ирандағы сияқты, кең емес, бірақ айтарлықтай ауқымды және кейінгі он жылдықтарда, ғалымдардың айтуы бойынша, кеңею тенденциясы байқалады. Мұсылман құқығының нормалары мен қағидаларының ең алдымен бұл елдердің конституциялық сипаттағы негізгі актілеріне және мемлекеттік механизмнің құрылымы мен қызметіне әсер етеді. Аталған мемлекеттердің жалпы құқықтық жүйеде фикхке басты орын беріледі. Атап айтқанда, 1977 жылы Ливияда Құран Конституцияның орнына қолданылатын «қоғам заңы» деп жарияланды. 1970 жылғы ЙАР және 1973 жылғы Пәкістан Конституциялары мұсылман құқығының заңнаманың негізгі қайнар көзі ретіндегі орнын бекітеді, ал 1985 жылғы Судан конституциясы мұсылман құқығын бұл орынға әдет-ғұрып нормаларымен қоса бекітеді. 1977 жылы Пәкістанда, мемлекетте қалыптасқан заңнаманы шарифатқа сәйкестендіру бойынша ұсыныстарды құрастыратын, ислам идеологиясының Кеңесі құрылды. ЙАР-да 1975 жылы конституцияға сәйкес, мұсылман құқығының нормаларын кодификациялау бойынша құрылған, ғылыми комиссия жұмыс істей бастады. Осы Комиссияның бастауы бойынша 1976–1978 жж. сыйға тарту және вақф туралы заңдар күшіне енді. Аталған актілердің барлығы, олардың үндемеуі жағдайында, мұсылман құқығының «сәйкес келетіндеу» нормалары мен қағидаларын қолданылуын қарастырады.

Құқықтық жүйені исламизациялау бойынша күрделі шаралар Суданда да қолданылды. 1983 жылы бұл елде мұсылман құқығының негізгі институттарын қабылдаған, жаңа қылмыстық заңнама күшіне енді, ал 1984 жылы жер иеленуді реттейтін мұсылмандық-құқықтық нормаларды қолданысқа енгізу туралы президент жарлығына қол қойылды. 1985 жылдың сәуірінде Немеіранның реакцияшыл режимі құлатылғаннан кейін Суданның жаңа басшылығы бұл заңнаманы жоятындығы туралы жариялады. Бұл жерде сөз мұсылман құқығынан бас тарту туралы емес, ескі заңдарды, оның шынайы» нормаларын енгізуді көздейтін жаңаларымен алмастыру туралы болды.

Аталған төрт елде де мұсылман құқығы кез келген алып тастаусыз жеке мәртебе және вақфтердің құқықтық жағдайын реттеуде және мұсылман соттары сақталған.

XX ғасырдың басында батыс елдерінде мұсылмандардың үлкен қауымдарының пайда бола бастауымен, батыстық қоғамның алдында өзінің аумағында Шарифаттың легитимділігін мойындау мәселесін қарастыру сұрағы пайда бола бастады. Батыстағы мұсылман қауымдары тез өсе бастады. Сондай жылдамдықпен ата тектері мұсылмандық жаңа еуропалықтар мен американдықтардың исламдық санасы да өсе бастады.

Бөтен елдегі олар мұсылман екендерін еске түсіріп, міндеттері, діннен безгендер қатарына қосылмас үшін, исламды ұстану керек екендігін түсінді. Ал ислам шарифатсыз мүмкін емес болғандықтан, және мұсылман қауымының құқықтық негізі тұрғылықты

елдің заңы емес жалпы исламдық құқық болғандықтан, шариғаттың батыс қоғамында орын алуы заңдылық болды.

Британия және оның одағының мемлекеттері соңғы ғасырлар бойы көптеген салаларда алдыңғы қатарда болды. Өндірістік төңкеріс кезінде де, бүкіл планета бойынша жаңа жерлерді игеру бойынша да және қазіргі мұсылман тұрғындарын өз қоғамына интеграциялаудың жаңа нысандарын іздеу, кезеңінде де алдыңғы қатарлы Британия өзінің либералдық құқықтық жүйесіндегі шариғаттың легитимділігін таныған алғашқы батыстық мемлекет болуы арқылы, халықаралық саясатта көшбасшы болуға құқығын дәлелдеді. Шариғаттың Британиядағы легализациясы исламның Батыстағы ғана емес, жалпы қазіргі замандағы бейімделуінің дәрежесін көрсетеді.

Британияның бұл көшбасшылығы оның саясатта орын алған оқиғалар мен қақтығыстардың соңынан емес, болуы мүмкін проблемалардың алдын алу үшін, олар орын алғанға дейін әрекет етуге үйренгендігімен түсіндіріледі. Мұндай тенденция Британиямен қатар британ Одағының басқа да елдерінде, ең алдымен Канадада байқалуда.

Батыс Қоғамының Шариғаттың құқықтық жүйенің легитимді бөлшегі екендігін түсінуге себепкер болған Кентерберийлік архиепископ Роуэн Уильямс және корольдік бас сот Николас Филлипс. Архиепископ Роуэн Уильямсқа келесі тарихи сөздер тиесілі: «Шариғаттың кейбір аспектілері біздің қоғамда танылған. Себебі олар мемлекеттің заңдарына қайшы келмейді». «Танылған» деген сөз сол кезде пайызсыз ислам банктері қызмет ететін, британдық қаржы саласына қатысты болған. Ал архиепископ британдықтарға Шариғатты мойындауда одан әрі баруды ұсынды [3].

Уильямстың логикасы бойынша мұсылмандар отбасы, әлеуметтік, қаржы және тағы басқа салаларында, ислам қағидаларын берік ұстана отырып, британдық заңнамаға емес, шариғат нормаларына бағынады. Мұсылмандардың ондай параллельдік нормаларға жүгінуі олардың британдық құқықтық жүйемен қамтылмауына алып келді. Уильямс британдық мұсылмандардың заңға бағынушылықтарын жоққа шығармаған, тек олардың шариғатты да, британдық заңнаманы да сақтаудағы туындайтын қиындықтарын баяндады. Бұл сұрақты орын алған фактіні тек заңдастыру жолымен ғана шешу мүмкін еді. Ол туралы «мұсылман қауымында ерікті негізде әрекет ететін, альтернативті, параллельдік құқықтық жүйе» туралы айтылып жатқан кезде, өзінің «Ұлыбританиядағы ислам» атты еңбегінде, Ислам мен христиандықты зерттеу институтының директоры Патрик Сухдео жазған болатын.

Сол себептен де Уильямс мұсылман қауымын қолдай отырып, олар ұстанатын параллельді шариғат нормаларын британ құқықтық жүйесінің бір бөлігі деп тануды ұсынған болатын. Сол арқылы исламды ұстанушыларды Британияның құқықтық кеңістігіне енгізуді қолдады. Бұл бұрын орын алмаған жағдай болған жоқ, себебі еврейлік неке бұзу құқығының кейбір аспектілері бұрыннан британ құқығының бір бөлігі болып танылған. Ол қоғамның бөлінуіне немесе қоғамдағы құқықтық теңсіздікке алып келген жоқ.

Шариғатты мойындауды қолдау бойынша эстафетаны аз уақыт өткеннен кейін Ұлыбританияның корольдік бас сот Николас Филлипс ислам заңдары британ қоғамына пайда алып келуі мүмкін деп айта отырып, өз қолына алды [4].

Филлипс шариғаттың кейбір нормаларының легитимділігіне, олардың британдық заңнамаға қайшы келмеуі және дене жазаларын қолдануды көздемеу шарттары сақталған кезде ғана, жол беруге шақырды. Яғни Филлипс пен Уильямс Ұлыбританияның кейбір тұрғындарының өз өмірлерін шариғат нормаларына, егер ол британ заңнамасымен кепілдендірілген құқықтарға қайшы келмесе, ерікті түрде бағынышты етулері мүмкін екендігін мойындады. Бұл жерде сөз шариғаттың азаматтық нормаларының мойындалуы және оларды үштік және арбитраждық соттардың тәжірибесінде легитимділігін мойындау туралы болды. Филлипс «бейбіт келісім және дауды шешудің басқа да альтернативалық түрлері шариғатқа негізделуі мүмкін болмауын көрсететін себептер жоқ» дей отыра, мемлекетте шариғат заңнамасының табиғатын «түсінбеушілік кең етек алған» дегенді ерекше көрсеткен.

«Бұл мемлекетте келісімге отыратын адамдар ол келісімді ағылшын заңдары емес басқа заңдар реттейтіндей етіп өзара келісе алады. Бұл мемлекетте өздеріне тиесілі құқықтар бойынша араларында келіспеушілік орын алған адамдар, дауды шешуді олар таңдаған үшінші жаққа ұсынуға немесе орын алған келіспеушіліктер таңдалған арбитр немесе арбитрлермен шешілсін деп келісуге құқылы», — осылайша Филлипс мұсылмандардың даулы жағдайларда шарифат соттарына жүгіну қажеттілік-терінің заңдылығын негіздеді. Сол себептен ол архиепископтың пікірін ресми түрде қолдады. Сондай-ақ ол шарифат заңдары тек дене және өлім жазасына құқық береді деп түсінудің дұрыс еместігі туралы айтты.

XX ғасырдың аяғына қарай Канаданың Онтарио штатының сот билігі аталмыш пікірге келді. Олар жергілікті азаматтық соттарға жеңілдік жасау мақсатымен мұсылмандық, еврейлік, католиктік діни топтарға ажырасу, балаларды қамқоршылықты жүзеге асыру және мұрагерлікке қатысты отбасы дауларында арбитр болуға мүмкіндік берді. 2004 жылы Канада құқықтық экспериментке кірісті. Ол бойынша сол кезде 600 мың адамды құрайтын исламдық азшылыққа даулы сұрақтарды шешу үшін шарифат сотына жүгінуге мүмкіндік берілді. Канадалық шарифат сотына көптеген азаматтық даулар-ды — ажырасулардан бастап бизнес саласындағы дауларға дейін шешу бойынша уәкілеттіліктер беру жоспарланған болатын. Соттауды бұрынырақ құрылған, беделді имамдар мен ислам құқығының ма-мандары жүргізуі тиіс болатын, Исламдық әділсот институты жүзеге асырады деп көзделген болатын. Экспериментті жоғарыда аталып кеткен Онтарио штатында бастау жоспарланған болатын, ал оның негізі 1991 жылы қабылданған және аталған мәселелерді иудейлік және католиктік қауымдарды өздерінің заңдары бойынша шешуге жол берілген арбитраждық акт болуға тиіс еді.

Шарифат сотымен қабылданған барлық шешімдер Канадада қабылданған құқықтар мен бостан-дықтар Хартиясына қайшы болмауы тиіс еді. Ал қылмыстық істерді шарифат сотының құзыреттілігіне жатқызбау көзделген еді. Қабылданған шешімдердің жүзеге асырылуы бойынша қадағалау міндеті кәдімгі соттарға жүктеу көзделген болатын. Сонымен қатар провинцияның бұрынғы бас прокурордың басшылығымен Комиссия құрылды. Дәл осы Комиссия діни соттарды, оның ішінде Шарифат сотын да заңдастыруды ұсынған болатын. Осының барлығы Онтарио штатын шарифатты ресми түрде мойындауға әкеле жатқан болатын. Бірақ ол бастамашылық Канада қоғамын-да қажетті түсінуге ие болмады. Өзінің қажеттілігі мен негізділігіне қарамастан, сол кезде көпшілік аталған сот реформасының мәнін түсінбеді. Тұрғындардың наразылықтары Канада аумағынан шығып кетті. Канаданың және Еуропаның көптеген қалаларында қарсылық білдіру акциялары жүріп өтті. Сондай-ақ Онтарио провинциясының премьері Далтон Мак Гинти Канаданың ең әйгілі азаматшалары қол қойған ашық хат алды. Олар үкіметті либералдық демократияның негізі — шіркеудің мемлекет-тен бөлінуін есепке алмағаны үшін сынады.

Бұл сын, жергілікті бақылаушылардың айтуы бойынша, премьердің қарсы шешім қабылдауына себеп болды. Келесі күні өзінің шешімінің министрлер кабинетімен мақұлданып күтпей, ол діни ар-битраждың барлық нысанына тыйым салуға уәде берді.

Онтарио премьерінің батыл қадамы көпшілікті таң қалдырды. Далтон Мак Гинти Шарифатпен қоса иудейлік және католиктік арбитражға да тыйым салды. Канаданың еврейлік конгресінің жергілікті өкілі өзінің қарсылығын білдірді. «Премьер діни қоғамдардың өкілдерімен кеңес жүргізгенде дұрыс болар еді», — деп журналистерге Дж. Ричлер мәлімдеді. Канадалық ислам конгресінің басшысы Мохаммед Илмасри де премьердің шешімінің қателігін айтты.

Дегінімен болған зат болды, канадалық қоғам аталмыш сот реформасына дайын болмады. Бірақ көптеген шенеуніктер, саясаткерлер мен заңгерлер, керісінше, ондай реформаның қажеттілігі туралы айтқан болатын.

Десе де канадалық эксперимент үлкен қызығушылық тудырды. Біріншіден, биліктің діни азшы-лыққа көрсеткісі келген қамқорлығымен және де, екіншіден, өте жауапты реформаны дайындаудың сапалылығымен.

Ал Британиядағы Шариғат әділсотын заңдастырудың қажеттілігін билік пен қоғамның түсінуіне байланысты жағдай жетіле берді. Исламдық соттар барлық ірі қалалардың мұсылман қауымдарының ішінде үлкен қарқынмен жұмыс істеп жатты. Бұл инстанциялар Британияның ресми билігімен мойындалған жоқ. Олар мұсылмандардың өздерімен даулық сұрақтарын шешу үшін құрылып отырды. Исламдық үштік сот сұрақтардың кең көлемі, мысалға, ажырасу, мұрагерлік, сауда, некеге отыру және тағы да басқа сұрақтар бойынша туындаған мәселелерді шешумен айналысты. Уильямс пен Филлипстің бастамшылығына дейін, әр түрлі деректер бойынша, Британияда шамамен 30 шариғат соттары қызмет етті деп саналды. Бірақ мемлекеттің бүкіл аумағында — Лейтонда, Шығыс Лондонда, Роторхемде, Дьюсбериде, Батыс Йоркте және тағы басқа жерлерде олардың саны 10–12 құрады. Ал Бирменгемде Шариғат соты 1982 жылдың өзінде қызмет етті.

Ал енді Британияның «Санди таймс» атты газеті Шариғат сотының қолданылуы ресми түрде танылғандығын және Ұлыбританияның сот өндірісі жүйесінде қолданыс тапқандығы жарияланды. Ол басылымның мәліметтері бойынша, үкімет, артық назарды аудартпай, некені бұзу, қаржы даулары және мұсылман отбасыларындағы тұрмыстық зорлық-зомбылықтар туралы істерді шешу кезінде Шариғат заңдарына жүгінетін соттардың уәкілеттіліктерін санкциялады. Сондай-ақ мемлекетте қызмет ететін бес шариғат соттарының шешімі кәдімгі немесе Жоғарғы соттардың мақылдауы арқылы британдық сот өндірісінің жүйесімен қамтамасыз етіледі. Жаңа уәкілеттіліктерге ие болған аталмыш Шариғат соттары, Лондонда да, Бирменгемде де, Бредфордте де және Манчестерде де құрылды, ал олардың координациялық орталығы Нанитонда (Йоркшир графтігі) орналасты. Глазго мен Эдинбургте де сондай соттарды құру жоспарланған.

Ұлыбританияның Шариғат соттарын бақылайтын Мұсылман арбитраждық коллегиясының мүшесі шейх Фаиз аль-Ақтаб Сиддики аталған соттардың уәкілеттіліктерін бекіту кезінде, Канададағындай 1996 жылғы «Арбитраж туралы» Заңның бір бабын қолданды. Ол бап бойынша шариғат соттары арбитраждық немесе үштік сот ретінде сараланады, ондай соттардың шешімдері, даудың екі жағы да ондай сотқа өздерінің істерін қарауға уәкілеттілік беруге келіссе, заң бойынша міндетті болып табылады.

«Біз «Арбитраж туралы» Заң бойынша немесе Жоғарғы соттың құқықтық санкциясымен қамтамасыз етілетін шешім қабылдай алатындығымызды түсіндік. Аталмыш заң даулы сұрақтарды арбитраждық сот сияқты альтернативалық инстанцияларда шешуге мүмкіндік береді. Аталған әдіс дауды альтернативалық шешу деп аталады, ал мұсылмандар үшін ол шариғат соты болып табылады», — деп мәлімдеді Сиддики.

Осылайша, Британия шариғаттың азаматтық нормалары заңды деп танылған батыстық алғашқы мемлекет болып табылды. Британ аралдарында шариғатты мойындау британдық дәстүрге сәйкес артық эмоциясыз өтті. Бірақ бұл факт бірінші кезекте британдық билік өкілдері мен британдық мұсылмандардың исламның және қазіргі әлемдегі шариғат әділ сотының дамуындағы маңызды қадам жасағандығын білдіреді. Шүбәсіз аталған факт ислам тарихына, мұсылмандардың басқа да жетістіктерімен қоса жазылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бехруз Х. Сравнительное правоведение. Учебник для вузов. Одесса, 2008. –206 с.
2. Дорошенко Е.А. Шиитское духовенство в современном Иране. 2-е изд. М.: Наука, 1985. - 234 с.
3. Попова А.И. Ислам в Юго-Восточной Азии: проблемы современной идейной эволюции. - М.: Наука, 1981. - 264 с.
4. Уголовное право в независимых странах Африки [Текст] / АН СССР. Ин-т государства и права. - Москва: Наука, 1974. - 240 с.